

PM 2 2026-04-08 SLUTLIG BEDÖMNING

Fråga om snedvridning av konkurrensen genom otillåten direkttilldelning (tekniska skäl).

Ett kommunalt bolag har beslutat att direkt från ett privat företag köpa tjänster för omhändertagande av biogödsel för c:a 18 miljoner kronor.

Det av Härnösands kommun ägda bolaget Härnösands Energi & Miljö AB (nedan HEMAB)¹ meddelade i februari 2026 att man beslutat tilldela ett avtal om köp av tjänster för att hämta, hantera och sprida restprodukter i form av biogödsel. Avtalet tilldelades direkt till ett privat företag, här angivet som Lantbruksföretaget. Av ett meddelande om frivillig förhandsinsyn (nedan Meddelandet)² som publicerades den 23 februari 2026 framgår bland annat följande:

”Härnösands Energi & Miljö AB (HEMAB) avser att teckna avtal med [Lantbruksföretaget] för att under året löpande hämta, hantera och sprida den biogödsel som produceras vid kommunens biogasanläggning i Ålandsbro. Syftet med denna förhandsinsyn är att informera marknaden om den planerade avtalsteckningen och ge möjlighet att lämna synpunkter innan avtal ingås. Eventuella synpunkter kan skickas till [handläggande tjänsteman] inom 10 dagar från publicering.”³

Någon annonserad anbudsinfordran har inte genomförts utan avtalet har tilldelats direkt till Lantbruksföretaget. Av meddelandet framgår varken upphandlingens aktuella kontraktsvärde, namn och organisationsnummer på den som tilldelats kontraktet eller vilken rättslig grund som åberopas för direkt tilldelning. På fråga har HEMAB svarat att *”Vi har inte tecknat kontrakt med tilltänkt utförare och kommer med största sannolikhet att annonsera om den frivilliga förhandsinsynen då väsentlig information saknades i den tidigare annonsen”* samt att *”Det uppskattade värdet av kontraktet uppgår till cirka 18 mnkr, baserat på en årlig kostnad om cirka 3 mnkr, en kontraktstid om fyra (4) år samt möjlighet till två (2) års option. Kontraktet har tilldelats [Lantbruksföretaget], organisationsnummer [xxxxxx-xxxx].”⁴*

Upphandlingens aktuella kontraktsvärde kan utifrån vad HEMAB uppgivit uppskattas till totalt 18 miljoner kronor.⁵

Rättslig reglering

Med offentlig upphandling avses förfarandet fram till och med tilldelningen av bl.a. ett *offentligt kontrakt* med ekonomiska villkor som har slutits mellan en eller flera ekonomiska aktörer och en eller flera upphandlande myndigheter eller enheter som avser bl.a. tillhandahållande av bland annat tjänster.

¹ Härnösands Energi & Miljö AB (nedan HEMAB) org.nr. 556526-3745, registrerades av Patent- och registreringsverket (numera Bolagsverket) den 29 november 1995. Bolaget har till föremål för sin verksamhet att *”att mot ersättning tillhandahålla följande tjänster: * Värmeproduktion och fjärrvärme * Insamling, återvinning och destruktion av avfall * Mottagning, behandling och deponi av förorenad jord * Vattenproduktion och distribution * Avloppsinsamling och avloppsmottagning, * Drift, underhåll och investeringar i optofibernet * Främjande och byggande av förnyelsebar energiproduktion t ex vindkraft och biogas Bolaget är också skyldig att utföra de uppdrag som bolaget via ägardirektiv tilldelats av Härnösands kommun. Bolaget ska också bedriva därmed förenlig verksamhet. Bolaget skall tillhandahålla teknisk infrastruktur till innevånare och företag i Härnösand, med god kvalitet, störningsfria leveranser och närhet. Bolagets verksamhet ska bedrivas affärsmässigt, ansvarsfullt och kostnadseffektivt, med högt ställda krav på långsiktighet i ekonomiska överväganden och miljöhänsyn. Bolaget är också skyldig att utföra de uppdrag som bolaget via ägardirektiv tilldelas av Härnösands kommun. Därmed förenlig verksamhet”*. Bolaget helägs av Härnösands kommun.

² Meddelandet nr. 126414-2026 – *”Frivillig förhandsinsyn Sverige – Tjänster förknippade med jordbruksproduktion – Omhändertagande av biogödsel. Härnösands Energi & Miljö, OJ S 37/2026 23/02/2026”*, som skickades till Europeiska kommissionen den 20 februari 2026 för publicering den i Europeiska unionens officiella tidning (EUT) och databasen TED den 23 februari 2026. Av meddelandet framgår inte om annonseringen skett i enlighet med det. s.k. LOU-direktivet (2014/24/EU) eller LUF-direktivet (2014/25/EU).

³ Se Meddelandet (fotnot 2, ovan), punkten 2.1, *”Förfarande”*.

⁴ Se E-postmeddelanden den 10 mars 2026 från HEMAB till Konkurrenskommissionen. Namn och organisationsnummer anonymiserade.

⁵ Kontraktsvärdet av en upphandling ska enligt 5 kap. 3 § LUF beräknas till det totala belopp som enligt den upphandlande myndighetens uppskattning ska betalas enligt de kontrakt som ingår i upphandlingen, inklusive förekommande options- och förlängningsklausuler samt eventuella premier och ersättningar som om de utnyttjats.

Upphandlingar regleras i bland annat lagen (2016:1146) om upphandling inom försörjningssektorerna – LUF.⁶ Bestämmelserna är en följd av bl.a. kraven på etableringsfrihet och fri rörlighet i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget)⁷ samt det s.k. LUF-direktivet (2014/25/EU)⁸ och syftar till att bland annat motverka korruption i offentlig verksamhet.⁹

Lagen gäller för upphandlingar som genomförs av en upphandlande enhet för verksamhet inom området för energi och är generellt tillämplig på åtgärder som vidtas i syfte att anskaffa bland annat tjänster genom tilldelning av kontrakt.¹⁰ Kommunala bolag kan utgöra sådana s.k. *upphandlande enheter* som obligatoriskt har att iaktta lagens bestämmelser.¹¹

Syftet med regelverket är att säkerställa den lagliga efterlevnaden av det unionsrättsliga regelverket samt att motverka korruption i offentlig verksamhet.¹² Det har i lagen därför införts ett antal grundläggande principer som oavsett val av förfarande¹³ ska iakttas vid offentlig upphandling, däribland krav på *likabehandling* och *öppenhet (transparens)*. Av dessa följer att alla leverantörer¹⁴ ska behandlas likvärdigt och ges lika möjlighet till sådan insyn att de i konkurrens med varandra kan lämna anbud utifrån samma villkor. Samtliga på marknaden verksamma leverantörer ska ges samma relevanta information vid samma tillfälle.¹⁵

De grundläggande principerna med krav på bland annat likabehandling och öppenhet omfattar alla förfaranden, således även upphandlingar utanför de direktivstyrda regelverken.¹⁷

Av den till kravet på likabehandling kopplade principen om *icke-diskriminering* följer bland annat att en upphandling inte får utformas så att den endast riktar sig till leverantörer i ett visst land eller något annat avgränsat geografiskt område.¹⁶

Upphandling av kontrakt som avser avfallstjänster (CPV 90500000)¹⁷ men även tjänster förknippade med jordbruksproduktion (CPV 77110000)¹⁸ ska, om kontraktsvärdet¹⁹ överstiger tröskelvärdet 4.903.632 kronor,²⁰ genomföras med iakttagande av de unionsrättsligt grundade förfarandebestämmelserna i 1-18 kap. LUF.

⁶ Likalydande bestämmelser för kommunala bolag finns även i lagen (2016:1145) om offentlig upphandling – LOU.

⁷ Kraven på etableringsfrihet och fri rörlighet av varor och tjänster enligt artiklarna 18, 49 och 56 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF).

⁸ Europaparlamentets och Rådets direktiv (2014/25/EU) av den 26 februari 2014 om upphandling av enheter som är verksamma på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster.

⁹ Se bl.a. SOU 2018:44, avsnitt 7, Ett regelverk som motverkar korruption, (s. 233 ff.).

¹⁰ Se 1 kap. 2 § LUF.

¹¹ Se legaldefinitionerna i 1 kap. 22 och 23 § LUF. Företag som är verksamma med tillhandahållande eller drift av fasta publika nät i samband med produktion, transport eller distribution av bland annat gas utgör *upphandlande enheter* enligt 1 kap. 22 punkten 2 jämförd med 2 kap. 1-3 § LUF.

¹² Se bl.a. betänkandet SOU 2018:44, jämte där angivna rättskällor.

¹³ Se 19 a kap. 8 § LUF, jfr. 4 kap. 1 och 2 § och 19 kap. 2 § LUF samt HFD 2018 ref. 60 med särskilt yttrande av justitierådet Nord.

¹⁴ Med *leverantör* avses enligt 1 kap. 15 § LUF företag som är verksamma med att på marknaden tillhandahålla bl.a. tjänster.

¹⁵ Se prop. 2006/07:128, s 132 samt HFD 2012 ref. 48. Se även EU-domstolens domar i *Succhi di Frutta* (C-496/99), EU:C:2004:236, pp. 108–111, *SIAC Construction* (C-19/00) EU:C:2001:553, p. 42 och i *Cartiera dell'Adda* (C-42/13) EU:C:2014:2345, p. 44, se även domstolens avgörande i *Connexion Taxi* (C-171/15) EU:C:2016:948, pp. 39 och 40.

¹⁶ Se prop. 2006/07:128, s. 132.

¹⁷ CPV, eller *Common Procurement Vocabulary*, har fastställts som ett gemensamt klassifikationssystem inom Europeiska Unionen – se 4 kap. 17 § LUF samt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 2195/2002 av den 5 november 2002 om en gemensam terminologi vid offentlig upphandling (CPV), i lydelse enligt Europeiska kommissionens förordning (EG) nr 213/2008.

¹⁸ Upphandlingen har i detta fall, angivits till att avse just ”Tjänster förknippade med jordbruksproduktion” (CPV 77110000), vilket möjligen kan sättas ifråga – se punkten 2.1.1 i meddelandet om förhandsinsyn (se fotnot 2 ovan).

¹⁹ *Kontraktsvärdet* ska enligt 5 kap. 2 § LUF beräknas till det totala belopp som enligt den upphandlande enhetens uppskattning ska betalas enligt de kontrakt som ingår i upphandlingen, inklusive förekommande options- och förlängningsklausuler samt eventuella premier och ersättningar som om de utnyttjats.

²⁰ Vad som vid varje tidpunkt utgör *tröskelvärdet* fastställs av EU-kommissionen och tillkännages enligt 5 kap. 1 § LOU löpande av regeringen i Svensk författningssamling. Tröskelvärdet för kommunal upphandling av varu- och tjänstekontrakt inom försörjningssektorerna uppgår sedan den 1 januari 2026 till 4.903.632 kronor - se regeringens tillkännagivande (2026:245) om tröskelvärdet vid offentlig upphandling.

Den upphandlande enheten ska som huvudregel informera om sin avsikt att tilldela ett avtal genom en *annonserad anbudsinfordran* som ska finnas publicerad i Europeiska unionens officiella tidning (EUT) och i databasen TED²¹ eller, i vissa fall,²² i en annan annonsdatabas som är registrerad enligt lagen (2019:668) om upphandlingsstatistik.²³ *Direkt tilldelning*,²⁴ där enheten utan föregående annonsering vänder sig direkt till viss leverantör eller vissa leverantörer får endast komma ifråga vid vissa undantagsfall, däribland om:

- upphandlingens kontraktswärde understiger 1,2 miljoner kronor,²⁵
- det vid en tidigare genomförd annonserad upphandling inte ha lämnats några lämpliga anbud, eller enbart ogiltiga eller oacceptabla anbud,²⁶
- det föreligger en *synnerlig brådska*, grundad på omständigheter som varken kan tillskrivas eller har kunnat förutses av den upphandlande enheten och som har gjort det omöjligt att hålla de tidsfrister som gäller vid ett ordinarie annonserat förfarande (inklusive påskyndat förfarande).²⁷
- syftet med upphandlingen är att skapa eller förvärva ett unikt konstverk eller konstnärlig prestation,²⁸
- det av tekniska skäl inte finns någon konkurrens,²⁹ eller det som ska anskaffas skyddas av ensamrätt³⁰ och därför endast kan tillhandahållas av en viss leverantör, eller
- anskaffningen avser en upprepning av tidigare upphandlade tjänster.³¹

Undantaget för *tekniska skäl*²⁹ eller *ensamrätt*³⁰ får användas enbart om det inte finns något rimligt alternativ och avsaknaden av konkurrens inte beror på en konstruerad avgränsning av förutsättningarna för upphandlingen. Den upphandlande enheten måste också visa att det varit absolut nödvändigt att tilldela kontraktet till den valda leverantören.³² I lagförarbetena³³ anges bland annat följande.

”Av *andra stycket* [i 6 kap. 7 § LUF] framgår under vilka förutsättningar undantagen i första stycket 2 och 3 får tillämpas. Dels krävs att det inte finns några rimliga alternativ, dels att denna situation inte beror på en konstruerad avgränsning av förutsättningarna för upphandlingen. Med detta avses att den upphandlande myndigheten inte själv skapat bristen på konkurrens genom att utforma förutsättningarna för upphandlingen på så sätt att bara en viss leverantör kan komma ifråga.”

I skäl 61 till LUF-direktivet anges härutöver följande.

”Med hänsyn till de skadliga effekterna på konkurrensen bör förhandlade förfaranden utan föregående offentliggörande av meddelande om upphandling endast användas under mycket exceptionella omständigheter. [---]

Upphandlande enheter som åberopar detta undantag bör motivera varför det inte finns några rimliga alternativ eller andra möjliga utvägar, såsom att använda alternativa distributionskanaler, inklusive utanför den medlemsstat där den upphandlande enheten finns, eller överväga till sin funktion jämförbara byggtreprenader, varor och tjänster. [---]

Om den exklusiva situationen har uppstått av tekniska skäl bör de definieras och motiveras ytterst noggrant från fall till fall. Det kan exempelvis röra sig om att det är tekniskt nära nog omöjligt för en annan ekonomisk aktör att uppnå erforderlig fullgörandenivå eller att det är nödvändigt att använda specifik kunskap eller specifika verktyg eller medel som endast en ekonomisk aktör har. Tekniska skäl kan också innebära särskilda driftskompatibilitetskrav som måste uppfyllas i syfte att säkerställa att de byggtreprenader, varor eller tjänster som ska upphandlas kommer att fungera.”

²¹ 10 kap. 1 § LUF samt 2 § upphandlingsförordningen (2016:1162).

²² Vid upphandling av varor, tjänster eller byggtreprenader under gällande tröskelvärde räcker det enligt 19 kap. 8 § LUF med att annonsen publiceras i en databas som är registrerad enligt lagen (2019:668) om upphandlingsstatistik.

²³ 19 kap. 6 och 8 § LUF samt 14 § upphandlingsförordningen (2016:1152).

²⁴ Med *direkt tilldelning* avses här antingen ett förhandlat förfarande utan föregående annonsering enligt 6 kap. 5-12 §§ LUF eller direktupphandling enligt 19 a kap. samma lag.

²⁵ 19 kap. 2 § LUF.

²⁶ 6 kap. 5 och 6 §§ LUF.

²⁷ 6 kap. 8 § LUF – vid ett *påskyndat förfarande* får enligt 11 kap. 10 § LUF anbudstiden reduceras till 15 dagar från den tidpunkt då annonsen om upphandling skickades för publicering.

²⁸ 6 kap. 7 § punkten 1 LUF.

²⁹ 6 kap. 7 § punkten 2 LUF. Den uppgivna ensamsituationen får inte bero på en på en konstruerad avgränsning av förutsättningarna för upphandlingen, där den upphandlande enheten själv skapat bristen på konkurrens genom att utforma förutsättningarna för upphandlingen på så sätt att bara en viss leverantör kan komma ifråga - se prop. 2015/16:195, s. 998.

³⁰ 6 kap. 7 § punkten 3 LUF. Undantaget för *ensamrätt* avser enbart fall där kontraktet till följd av legala ensamrätter som patent- och upphovsskyddade rättigheter, lagliga monopol eller motsvarande kan fullgöras av ”*endast en viss leverantör*”.

³¹ 6 kap. 11 § LUF.

³² EU-domstolens dom i *kommissionen mot Italien* (C-57/94) EU:C:1995:150, p. 24.

³³ Prop. 2015/16:195, s. 998. Kommentaren hänför sig till en motsvarande bestämmelse i LOU men äger tillämpning även för LUF.

Fall där den upphandlande enheten tror sig veta att enbart en viss leverantör rent faktiskt kan komma ifråga för aktuella leveranser (*faktisk ensamsituation*) medför således inte undantag från kravet på annonserad upphandling.³⁴

Om en upphandling har annonserats och det trots detta inte har kommit in några anbudsansökningar eller anbud eller om dessa är ogiltiga eller oacceptabla,³⁵ får den upphandlande enheten dock vända sig direkt till en eller flera leverantörer och besluta om direkt tilldelning. En förutsättning för detta är emellertid att de villkor som har angetts i de ursprungliga upphandlingsdokumenten inte har ändrats väsentligt.³⁶

Enligt den s.k. *försiktighetsprincipen* i EU-domstolens fasta praxis³⁷ ska alla möjligheter till undantag inom området för upphandling tolkas restriktivt och det ankommer på den som åberopar undantag för exempelvis direkt tilldelning att även visa att de särskilda omständigheter som motiverar undantaget faktiskt föreligger.

Av Konkurrensverkets tillsynspraxis framgår bl.a. följande i fråga om möjligheten att låta egna efterforskningar eller en marknadsundersökning ersätta en annonserad upphandling.

”Undantag från annonseringsskyldigheten ska tolkas restriktivt. Det är den upphandlande myndigheten som ska visa att alla villkor i en undantagsbestämmelse är uppfyllda. Den upphandlande myndigheten måste alltså kunna presentera bevis för att berättiga tillämpningen av undantaget. Detta innebär att det har gjorts seriösa efterforskningar för att identifiera andra aktörer än den befintliga aktören för att tillhandahålla upphandlingsföremålet. Generella uttalanden är inte tillräckliga, utan det krävs utförliga förklaringar för att uppfylla bevisbördan.” Konkurrensverket beslutade påföra den upphandlande myndigheten upphandlingsskadeavgift med totalt 630.000 kronor³⁸ (se även Konkurrenskommissionen utredning i ärende nr KKO 24-011).

En upphandling som har annonserats genom meddelande om frivillig förhandsinsyn kan endast angripas genom ordinarie rättsmedel (rättelse/omgörelse eller ogiltighet av avtal). Ansökan om sådant ingripande ska ges in inom en frist av *tio dagar* räknad från det att annonsen publicerats. Därefter föreligger inte längre någon möjlighet att föra sådan talan.³⁹

Efter beslut av Konkurrensverket kan den upphandlande myndigheten tvingas att betala *upphandlingsskadeavgift*.⁴⁰ Denna straffavgift ska beräknas till lägst 10.000 och högst 20 miljoner kronor, dock inte mer än tio procent av kontraktsvärdet.⁴¹ I praxis har dylika avgifter som regel kommit att bestämmas till omkring sju procent av kontraktsvärdet. Påförande av upphandlingsskadeavgift ska beslutas senast två år från den tidpunkt då avtalet slöts eller inom sex månader från det att en lagkraftvunnen dom om avtalsogiltighet har meddelats.⁴² Den upphandlande enheten kan sedan överklaga Konkurrensverkets beslut till allmän förvaltningsdomstol.⁴³

³⁴ Se bl.a. EU-domstolens dom i de förenade målen *Bockhorn Braunschweig* (C-20/01 och C-28/01) EU:C:2003:220.

³⁵ En *anbudsansökan* ska enligt 6 kap. 6 § LUF anses vara olämplig om den berörda leverantören får uteslutas enligt 13 kap. samma lag eller inte uppfyller de kvalificeringskrav som den upphandlande enheten har fastställt. Ett *anbud* ska på motsvarande sätt anses olämpligt om det är irrelevant för kontraktet och därför uppenbart inte utan väsentliga ändringar kan tillgodose den upphandlande enhetens krav enligt upphandlingsdokumenten.

³⁶ Se 6 kap. 5 § LUF.

³⁷ Se bl.a. EU-domstolens dom i *kommissionen mot Italien* (C-157/06) EU:C:2008:530, p. 23, jämte där redovisad praxis.

³⁸ Se Konkurrensverkets Beslut om upphandlingsskadeavgift – upphandling av avfallskärl, av den 18 februari 2026 (dnr. 82/2025). Beslutet har inte vunnit laga kraft.

³⁹ 20 kap. 3 § och 15 § första stycket 2 LUF.

⁴⁰ 21 kap. 6 och 7 § LUF, i lydelse efter den 1 januari 2024.

⁴¹ 21 kap. 9 § LUF, i lydelse efter den 1 januari 2024.

⁴² 21 kap. 10 och 11 § LUF, i lydelse efter den 1 januari 2024.

⁴³ 21 kap. 15 § LUF, i lydelse efter den 1 januari 2024.

En upphandlande enhet som inte har följt bestämmelserna i LOU kan även dömas att betala *upphandlingsskadestånd* till den eller de leverantörer som kan visa skada till följd av aktuell lagöverträdelse.⁴⁴ Sådan skadeståndstalan ska väckas vid allmän domstol (tingsrätt) inom ett år från den dag då leverantören fick kännedom om eller borde ha fått kännedom om att avtalet har slutits eller den dag ett domstolsbeslut om avtalsogiltighet fått laga kraft.⁴⁵

Yttrande

HEMAB har i ett yttrande över en promemoria med en preliminär bedömning som upprättats i ärendet bl.a. anfört följande. Bolaget genomförde under 2023 en annonserad upphandling gällande hantering av biogödsel där det inkom endast ett anbud. Mot denna bakgrund genomförde HEMAB under år 2025/2026 en förnyad marknadsanalys som inte visade att någon annan än den tidigare anlitate leverantören kunde tillhandahålla den aktuella tjänsten.

Då det enligt den initiala bedömningen förelåg undantag från att annonsera upphandlingen meddelade HEMAB under februari 2026 sin avsikt att tilldela avtal till aktuell leverantör genom en frivillig förhandsinsyn, vilket enligt förarbetena är avsedd att tillämpas när en upphandlande myndighet eller enhet känner sig osäker på om rätt bedömning har gjorts av omständigheterna i den enskilda upphandlingen.⁴⁶ Brister har därefter noterats i den publicerade annonsen om frivillig förhandsinsyn vilket enligt doktrin medför att någon avtalsspärr inte har börjat löpa med den publicerade annonsen. Det vill framhållas att HEMAB inte har haft för avsikt att kringgå gällande upphandlingsregler. Något avtal har inte och avses inte att tecknas utifrån det publicerade meddelandet om frivillig förhandsinsyn. För att säkerställa full efterlevnad av upphandlingsreglerna avser HEMAB att annonsera en ny upphandling i enlighet med de regler som gäller enligt LUF. HEMAB ser allvarligt på de synpunkter som framförts och tar dem med sig i det fortsatta arbetet.⁴⁷

Slutlig bedömning

Konkurrenskommissionen är en oberoende expertgrupp som uppmärksammar och motverkar fall där offentliga organ genom överträdelse av lag, genom subventioner eller genom att blanda samman myndighetsutövning med annan verksamhet snedvrider konkurrensen.

HEMAB har som upphandlande enhet en skyldighet att tillämpa bestämmelserna i LUF vid sådana anskaffningar som rör bolagets verksamhet med produktion av biogas.

Av utredningen framgår att HEMAB beslutat att direkttilldela ett kontrakt till Lantbruksföretaget utan föregående annonserad anbudsinfordran i konkurrens på marknaden. Avtalet avser tjänster för att hämta, hantera och sprida restprodukter i form av biogödsel i ett fyraårigt kontrakt med möjlighet till två års förlängning. Det uppskattade kontraktsvärdet av dessa tjänster uppgår till 18 miljoner kronor.

Kontraktet utgör ett tjänstekontrakt. Huvudregeln är att sådana upphandlingar till ett värde över 1,2 miljoner kronor ska annonseras, så att samtliga på marknaden intresserade företag ges möjlighet att lämna konkurrerande anbud. Eftersom det samlade kontraktsvärdet i detta fall kraftigt överskrider tröskelvärdet ska förfarandet genomföras i enlighet med de unionsrättsliga bestämmelserna i 1-18 kap. LUF.

Enligt dessa bestämmelser tillåts undantag från kravet på annonserad anbudsinfordran endast i mycket speciella fall. Exempelvis om det av *tekniska skäl* inte finns någon konkurrens, eller att det som ska anskaffas skyddas av ensamrätt. Sådant undantag tillåts dock endast komma i fråga om det saknas rimliga alternativ och avsaknaden av konkurrens inte beror på en konstruerad avgränsning av förutsättningarna för upphandlingen.

⁴⁴ 20 kap. 20 § LUF.

⁴⁵ 20 kap. 21 § LUF.

⁴⁶ Prop. 2009/10:180 s. 142–143.

⁴⁷ HEMAB, yttrande till Konkurrenskommissionen daterat den 31 mars 2026.

Undantaget är avsett för exceptionella situationer där det redan från början står helt klart att annonsering inte skulle leda till någon ökad konkurrens eller ett bättre resultat. Det är den upphandlande enheten, i detta fall HEMAB, som har bevisbördan för att undantagsförutsättningarna är uppfyllda och att det varit absolut nödvändigt att tilldela kontraktet till Lantbruksföretaget.

Någon legal *ensamrätt* föreligger emellertid inte i detta fall och några *tekniska skäl* som skulle göra Lantbruksföretaget till enda möjliga leverantör inom hela EU:s inre marknad, att kunna hämta, hantera och sprida HEMAB:s biogödsel, är svårt att se. Den omständigheten att Lantbruksföretaget i en tidigare upphandling avseende aktuella tjänster varit ensam anbudsgivare avseende aktuella tjänster kan inte medföra grund för undantag i sig, tvärtom ger återkommande annonserade upphandlingar signaler till marknaden att etablera ett utbud.

HEMAB verkar även ha varit medveten om att även andra leverantörer än Lantbruksföretaget skulle kunna vara aktuella för anbudsgivning, eftersom man i meddelandet om förhandsinsyn angivit att syftet med detta varit att *informera marknaden om den planerade avtalsteckningen* och ge möjlighet att lämna synpunkter innan avtal ingås.

Detta bygger på en missuppfattning. Systemet med förhandsinsyn är avsett endast för situationer där det är uppenbart att det inte finns någon konkurrens, utan endast en ensam leverantör inom hela EU:s inre marknad som kan komma ifråga för aktuella leveranser. Den som ändå vill invända mot detta måste i så fall, inom en frist av tio dagar från det att annonsen publicerades, inleda en rättsprocess om överprövning vid allmän förvaltningsdomstol.

Det är således inte fråga om något slags särskild marknadsundersökning eller motsvarande genom vilken den upphandlande enheten kan efterhöra intresse hos marknadens aktörer. Först om det vid en annonserad upphandling visat sig inte ha kommit in några relevanta anbud hade det varit tillåtet att vända sig direkt till Lantbruksföretaget och besluta om en direkt tilldelning. Så har emellertid inte varit fallet. Någon annan grund för undantag har heller inte angivits.

Det är dock tillfredsställande att HEMAB har tagit till sig av Konkurrenskommissionens kritiska synpunkter och beslutat avbryta direktupphandlingsförfarandet för att istället genomföra en annonserad upphandling enligt LUF.